

*Notennoù diwar-benn ar Gelted koz,
o istor hag o sevenadur* ■ ■ ■ ■

■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ *PENNAD X*

NOTENNOU

war ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■ ■

VUHEZ AN TIEGEZ

E-touez hon Tadou ■ ■ ■ ■

AR GELTED KOZ ■ ■

- *Daslumez gant MEVEN MORDIERN*
- *ha lakaet e brezoneg gant ABHERVE*

MOULET E TI LAJAT

ER BLOAVEZ MDCCCXIII

NOTENNOU

War VUHEZ AN TIEGEZ

E-touez hon tadou, ar Gelted koz

*Daslumat gant MEVEN MORDIERN ha lakaet
e brezoneg gant ABHERVE*

An tiegez keltiek a ziskouez beza bet frammet stard, diazezet ma oa war an « unanwregiez » (monogamie) ha kevreet gant beli diharz an diagentiad (ascendant) war e warlerc'hidi (descendants). Ker rouez, ken didammet ha ken displann sklerderiou a gavomp, avat, e skrivagnerien an Hen-amzer (Antiquité) war an tiegez ha war vuhez an ti e-touez ar Gelted ma'z eo gwall-ziaes sevel diwarno eun daolen glok, nemet gervel da skoazell a rafemp gwech ha gwech all skridou iwerzonek ar Grenn-amzer (Moyen-Age).

Gwirion an tad war e vugale. — Sellet e veze ar vugale evel tra an tad (atir) en he-

velep doare gant e chatal, e armou, e di hag e sklaved. Pep gwir en devoa warno eta, hag e c'helle lemel diwarno o frankiz dre o gwerza da sklaved pe zoken o c'has d'ar maro da gastiza o gwallegez. Diou boan n'en doa ken da zouja an tad a vuntre e vugale e gaou :

1° — kasoni ar vugale aet da anaon, a c'helle distrei eus ar bed all d'e daga (1) ;

2° — droukrans an holl outan.

Keit ha buhez an tad, an tad-koz, an tad-kunv, an tad-you zoken, e pade ar veli-dad. Evel-se edo ivez ar c'hiz gant ar Romaned ; evesaet en deus ar gwiraour (jurisconsulte) Gaius, a veve en eilvet kantved goude done-digez Hon Zalver, ouz an henvedigez-ze eus Gwir an diou bobl. E-touez ar Gelted, evel e-touez ar Romaned, daou dra hepken a c'helle terri galloud an diagentiad war e warlerc'hidi :

1° — pa veze bet ar warlerc'hiad diskleriet den-a-dra (émancipé) ;

2° — pa veze aet an diagentiad da gabac'h (didalvoud) dre hir-oad pe glenved.

Eus beli an diagentiad war ar warlerc'hiad e teu unan eus an anoioù a veze roet d'an tiegez e keltieg Iwerzon : *manutera*(2), « an

(1) Stard kenan e oa kredenn hon tadou, ar Gelted koz, er bed-all.

(2) *Manutera* a zo diwar eur wrizien goz amariiek (non arienne) *man*, a gaver war eun dro « e keltieg, e latin hag e germaneg ; eus ar wrizienn-ze e teu ar ger keltiek *manatla* « dournad » aet, e brezoneg krenn, da *manazl*, *malazn*, hag e brezoneg breman da *ma-*

hini a zo dindan dourn », da lavaret eo « dindan veli », a read anezan.

Meur a skouer a heller da rei eus ar Gwir a vuhez hag a varo kemeret gant tadou war o bugale. En Iwerzon, er c'henta kantved goude H. Z., eur roue-meur (roi suprême), anvet e skridou ar Grenn-amzer Cairbre Penn-kaz, a ra beuzi er mor, kerkent ha ma'z int ganet, e dri mab, d'ezo izili nammet. En eilvet kantved, an drouiz (druide) Tasgos a fell d'ezan devi ez veo e verc'h a zo en em lezet da veza skrapet gant eur c'haredig ; ne lez he buhez ganti nemet dre ma'z eodifennet gant ar roue-meur m'oa bet an ozac'h anezi e gadour (brezelour) penna. E Breiz-Veur, eun tad hag eur vamm, re baour da vaga o seiz bugel, en em zisc'hra anezo dre o slepel en eur ster.

Arabat dastum (conclure) diwar seurd skouerioù e vije, er Bed keltiek, en em ziskouezet dalc'hmat an tadou ker kriz-se ouz o bugale. Eünet e veze, e-touez ar Gelted evel e-touez ar Romaned, ar gwirioù gant ar gizioù. En Iwerzon, a-hed ar Grenn-amzer, al lezenn a anzave d'ar gerent ar gwir da werza o bugale ; dibaot a dad a gaved avat oc'h ober diouz ar gwir-ze, dreist-oll e-kenver bugale ganet e priadelez reiz ; an ezom-

nal (Gwened), *malan* (Leon-Treger). — *Venios* a oa eun ano all d'an tiegez ; *venis* a veze graet eus pep ezel ouz e ober ; anavezet e oa ar ger diweza-man gant an holl Gelted, evel m'her gweler anat dre an anoioù-tud *Venikaros* « a far e dud » (Breiz-Veur), *Veniklutos* « brudet e touez e dud » (Galia), *Ve-*

meien hepken a werze o re, ya pa veze nao-
negez ma n'hallent ket o mezur.

Eur c'hiz a rene war an douar-bras er
c'henta kantved kent H. Z., a ziskouez anat
n'oa ket rousesoc'h ar garantez-tad e-touez ar
Gelled eget e-touez ar poblou all : pa veze
kevredigeziou, emgleviou pe feuriou ha ma
roe renerien-bobl gouestlou an eil d'egile,
e veze dibabet ar re-man peurliesha etre mi-
bien ar gen-emgleverien : an dalc'h laket
evel-se war ar vugale a veze sellet evel gwella
kred lealded ar gerent.

En Iwerzōn ar veli-dad, evel m'oa intentet
gant ar Gelled koz, a voe miret a-hed ar
Grenn-amzer ; e-touez Kembreiz (« Gallois »
e Galleg) avat, diouz skouer ar C'hermaned,
e voe bihanaet gwir an diagentiad war ar
warlerc'hiad. Diskleriet e veze ar mab den-
a-dra gant e dad adalek e bevarzek vloaz.

Kengarantez kerent ha bugale. — Setu da
skouer a garantez-vab, eun dra c'hoarvezet
e-touez Kelled an Azi-Vihana (Asie-Mineure).
Mab ar roue Dommelios, Adiatorix, en doa
laket ober eul lazadeg eus Romaned kêr
Herakleia. Barnet e voe d'ar maro gant an
impalaer Augustus. Gwasoc'h a voe, e c'hour-
c'hemennas an impalaer ma vije mab hena
Adiatorix, Duteutos e ano, lodek e gwall-reuz
e dad. Pa zigouezas ar zoudarded da ger-
c'hat an daou gondaonet, setu eil vab Adia-
torix o tiskleria d'ezo e oa hen an hena.
Neuze e savas etre an daou vreur eun denn a

nimaros « bras e-touez e dud » (Danuvios).
Ar ger *karans*, liesder *karantes* (hizio *kar*,
kerent) a dalveze « mignon ».

vreujadeg (« discussion », « dispute », e gal-
leg), pa verve pep-hini anezo gant ar c'hoant
da veza keneil (lodek e tonkadur) e dad er
maro evel er vuhez. Derc'hel a rejont ganti
ken na zeuas a-benn o c'herent, oc'h hant-
rouri etrezo, da gendrec'hi (convaincre) Du-
teutos ma lezfe e vreur d'en em ouestla, o
veza emezo, e oa hen ar c'hosa hag e c'hallje
gwelloc'h a ze harpa e vamm hag e vreur
yaouanka.

An engravadurioù latin, savet gant paotred
ha merc'hed, d'ezo anioù keltiek dindan do-
mani ar Romaned, a splanna d'imp ar gen-
garantez a unane etrezo, e-touez ar Gelled,
kenizili an tiegez. Evit eun darn vras edo
ar seurd engravadurioù lodenn eus an traou-
koun (souvenirs) gouestlet d'an anaon gant
kerent, bugale, breudeur doujus ha karadeg
pe zoken gant mevelien pe vitizien.

En Norikon, eun den anvet Mosgaitus hag
e bried a reas sevel eur bez d'o mab Ebu-
ros (1). E Galia, eun den anvet Secundus (2),
mab Enigenos, a zav eur maen-kanv d'e vu-
gale ; er vro-ze end-eün eur vaouez anvet
Kamulia a ra a-unan gant eur vignonez da
zevel eur maen-koun d'he breur, ar zoudard
Kamulios, douaret e Kularo (Grenoble), a oa
bet roet d'ezan, peurc'hraet e amzer, troiou-

(1) *Eburos* a zo deut da *ibar* « ivinenn »
en iwerzoneg, ha da *evor* e brezoneg.

(2) Eun ano latin n'eo ken ; anat eo avat
orin keltiek an hini e zouge dre ano e dad
Enigenos « mab doue an Enos ». *Enos* (Inn
hizio) a veze graet eus unan eus kensteriou
(affluents) glenn (rive) dehou an Danuvios
(« Danube » e galleg).

gouzoug ha troiou-brec'h a enor.

Kas ouz muntr ar gerent. — Berzet e veze dindan poaniou kriz muntr ar gerent, nemet hini ar vugale e vije. En Iwerzon, neb a vuntre eur c'har, *venis* (1), da lavaret eun den kenezel eus e diegez dre al lezenn, *venios* (2), a veze argaset diouz an tiegez-ze hag e c'helle an holl e laza hep dont da veza e mar da baea eur gopr-dic'haou evit muntrez. Muntrer eur c'har a veze graet anezan e keltieg Iwerzon, eun ano dioutan e-unan, *venigalagos* (3). Ar re a oa er stadze a veze anezo ar pez a anved « an tiegez ruz » ; lemet diganto kement talvoudegez a oa stag ouz ar gerentiez, e vanent evelato dindan bec'h darn eus an dleadou anezi.

Betek er Grenn-amzer e kaver roud en Iwerzon eus ar c'has stag gwechall-goz ouz al lazerez kerent. En e lizer da Dimotheus sant Paol a ra gant ar muntrer « unan eus an dorfetourien-ze a zav al lezenn en o enep » ; troet o deus Iwerzoniz an navet kantved ar ger « muntrer » gant *nech a orchas a fini* « neb a laz e gerent ».

Eun nebeut anoiou kerent e keltieg koz. —

An tad hag ar vamm a veze graet anezo e pep lec'h *atir* ha *matir*, ar breur hag ar c'hoar *bratir* ha *swaser*. Avos e oa en Iwerzon ano an tad-koz ha *avios* (4) ano an douaren (mab-bihan).

(1) Deut da *fin* en iwerzoneg.

(2) Deut da *fine* en iwerzoneg.

(3) Deut da *fin-galach* en iwerzoneg.

(4) Deut da *ua* en iwerzoneg krenn, *ô* en iwerzoneg-breman.

Kollet en deus ar brezoneg *atir* ha *matir*, nemet e vev c'hoaz *matir* evel penn-rann ar ger *moereb* (gwechall *mozreb*, *modreb*) a dalc'h lec'h eur furm geltiek *matripa*.

Ar briadelez. — Eur brenadenn e oa ar briadelez. Priz prenadenn ar wreg, — chatal peurliesha, — a veze paeet d'he zad ; pa n'oa ket anezan, d'he breur hena ; pa n'oa ket a vreur hena, d'hec'h eontr a-berz tad ; pa ziouere heman ivez, d'he c'har tosta eus an hevelep perz.

Da genta-oll edo priz prenadenn ar gwra-gez diouz ar gened pe an ampartiz anezo : keroc'h e kouste ar merc'hed kenedus eget ar re digened hag al labourerezed mat eget ar re dizakuit pe diek. Diwezatoc'h, diouz renk he zad er Gevredigez (Société) eo e voe reizet talvoudegez ar verc'h ; hounnez edo ar c'hiz gant Iwerzoniz ha Kembreiz ar Grenn-amzer ha, sur a-walc'h, gant Iwerzoniz koz en trede, en eil hag er c'henta kantved kent H. Z.

En Iwerzon, e penn kenta ar Grenn-amzer, eur plac'h a dalveze taer bioc'h (ar zeizvedenn eus talvoudegez eur paotr), hag, en tuhont da ze, ar pez a anved « priz an enor » pe « priz an dremm » (« enep-werz » e brezoneg) (1), a oa diouz renk an tad er Gevredigez.

Priz ar brenadenn, roet d'an tad gant an deunv (mab-kaer), a veze graet anezan *vopri* pe *ambivopri* gant ar Vretoned. *Vopri*, hizio *gopr*, a zo diwar an hevelep gwrizienn hag ar verb keltiek *prinami* « e prenan ».

(1) « Enep » a oa gwechall da lavaret « dremm ».

Peurliesañ an tad, pa zimeze e verc'h, a roe d'ezhi chatal, dilhadou, ha traou all a dalvoudegez. Graet e veze anezo e keltieg Breiz-Veur *arekobroues* « digasadennou ». Hor ger *argourou* eo e brezoneg. E Galia, er c'henta kantved kent H. Z., e stage an ozac'h ouz an argourou-ze digaset gant e wreg eur c'hement-ha-kement savet diwar e vadouhen. An hini eus an daou bried a veve war-lerc'h egile a biaoùe (possédait) an daou gementad gant ar frouez bet diwarno. An argourou a oa anezan ivez en Iwerzton er pempvet kantved goude H. Z.

An *unanwregiez* (monogamie). — N'helle peurliesañ eun den kaout nemet eur wreg gwir bried, ha hi kendere (eus an hevelep renk) gantan. Bugale ganet d'ezan gant ar wreg-ze hep muiken o doa gwir d'e hêrez (héritage). Ar ger *bena* (1) e keltieg, a hanval beza talvezet, dre vras, « maouez » ha, dre striz, « gwreg-pried ». E Breiz-Veur e oa, en tu-hont d'ar ger-ze, daou c'her all da lavaret « gwreg », *wraki* ha *wrakka*, (distaget *wraki*, *wrakka*, ar *v* o seni evel *w* e Treger) hizio « gwreg » ha « gwrac'h ». En Iwerzton, ar wir bried ha n'oa ket hec'h ozac'h e dalc'h eun tad, a read anezi *kintu-manutera*, eur ger savet gant daou c'her all : *kintus* « kent » (kenta) ha *manutera* « strol-

(1) *Bena*, deut da veza *ben* e brezoneg, a zo anezan c'hoaz el lavar *an eil hag eben* (*he ben*). *Kile*, el lavar *an eil hag egile*, a dalv « kenseurd ». *Kile Doue*, en iwerzoneg *cele De* « kenseurd Doue » (socius Dei), e oa ano ar manac'h iwerzoniad er Grenn-amzer.

lad tud dindan dourn an tad ». Da lavaret edo e oa ar wreg-pried ar c'henta eus an dud dindan dourn an tad a diegez.

Evit gwir, sellet e veze ar wreg evel tra an ozac'h en doa he frenet. En arvar eo koulskoude ha bez' en devoe an ozac'h war e wreg, e-touez Kelted ar c'henta kantved kent H. Z., ar gwir a vuhez hag a varo stag ouz ar seurd perc'hentiez. Ar gwir-ze a c'halle da zeveni war e verc'hed pe war ar gwragez sklavezed perc'hennet gantan ; p'en dije avat lazet e wreg pried, en dije bet, gwirhenvel eo, da respont eus e lazerez dirak tud an hini lazet, o dije dizamant hen talvezet d'ezan dre an armou. An danevell-man hen diskouez anat a-walc'h, hag, en tu-hont da ze, e weler drezi pegen uhel-briz e veze dalc'het, e-touez ar Kelted, enor ar wir-bried.

En Iwerzton, en eilvet kantvet goude H. Z., eur roue eus al Leinster a eureujas gant unan eus diou verc'h ar roue-meur. E zujidi a lavaras d'ezan : « Ar vrava eus an diou ec'h eus lezet ! » Hag hen davet e dad-kaer ha lavaret : « Maro eo an hini eus ho merc'hed am boa bet diganeoc'h ; roit d'in eben. » Roet e voe d'ezan. Pa welas, avat, ar yaouerezh (an hanter-hena), oc'h en em gavout e ti ar roue, he c'hoar hena, ec'h anavezaz n'he dije ken renk nemet hini eur zerc'h ; hag e varvas gant ar vez hag ar glac'har. An anken a zavas er c'hoar hena diwar maro kriz he yaouerezh, a reas d'ezhi mervel d'he z'ho. Roue Iwerzton a gavas d'ezan e oa bet roue al Leinster diou wech kablus a vuntrevez : brezel a zisklerias d'ezan, hag, o vezan bet trec'h, da zic'haoui maro e ziou

verc'h, e sammas war Leinsteriz eul leve daou-vloaziek gwall-bounner, ar *Borama*, a oa ouz e ober, war a lavarer, 5000 bioc'h, 5000 penmoc'h, 5000 pen-denved, 5000 mantel, 5000 chadenn arc'hant, 5000 kaoter vihan kouevr, eur gaoter vras mentek a-walc'h da lakaat enni daouzek penmoc'h ha daouzek ejen, 30 bioc'h wenn, diskouarn ruz d'ezo, gant 30 loue henvel outo.

Ar gwir-ze revinus da Leinsteriz a veze paet c'hoaz er VIIvet kantved (1).

Stad ha levezon ar gwragez. — Stad ha levezon ar gwragez a hanval beza bet diouz 1) an amzer, 2) ar vro, 3) ar renk dalc'hel er Gevredigez gant tud ar wreg, 4) doare an ere a unane ar wreg gant he fried.

Hervez eur Gresian gouiziek er pevare kantved kent H. Z., n'en em leze ket ar Gelled da veza renet gant o gwragez. Meur a skouer a denn, koulskoude, da ziskouez anat n'oa ket ar C'heltezed dic'halloud krenn en o ziegez. Alies diwar dimeziou e veze savet davat emgleo-poblou. War-dro ar bloaz 60 kent H. Z., e-touez Kelled Galia, e weljod an Helvetiad Orgetorix hag an Aedu Dumnorix oc'h en em glevet da zont da veza mistri Galia hag oc'h euna an hent da ze dre zével nesanded etrezo ha tiegeziou penna ar vro gant dimeziou : Orgetorix a roas unan eus e verc'hed da Dumnorix ; heman a reas d'e vamm eurreuji eur rener eus poblad ar Viturigid hag

(1) Neuze e tizjont beza dizammet dioutan. Pell a oa e tinac'hent e baea a youl frank ha ne gouezent da ze nemet goude sevel stourm ha beza trec'het.

a zimezas e c'hoar hag e garezed all gant tud uhel a veur a boblad. Etro ar mare-ze ivez, e-touez Kelled ar menez Tauros, Vokkio, roue Noreia, c'hoant d'ezan d'en em unani gant ar C'hermaned cnep d'an Daked, a zimez e c'hoar gant Ariovistos, roue ar Sueved.

Araok m'o devoe gounezet dre vrezel Itali an hanter-norz (IVvet kantved kent H. Z.) e savas, e-touez Kelled an douar-bras, eur brezel-diabarz. Kerzet a eure ar gwragez dre greiz etre an armeou hag, o vont da hanterourezed, e peoc'hjont an enebourien. Diwar neuze, eme eur skrivagner gresian, ar Gelled, p'en em guzuliont diwar-benn peoc'h pe vrezel, a zigemer o gwragez er c'huzul ; kemeret e vezont da unvanourezed da reizha an dizunaniezou a zav etrezo hag o c'hevredidi (keneiled dre ziviz ; « alliés » e galleg). Henez eo bet, kredabl, da vihana, boazamant darn eus ar C'halianed, mar kemerer da wir an danevell-man. Er bloaz 218 kent H. Z. pa dreuzas Hannibal, e penn e argadourien (armée d'invasion), Galia ar c'hreisteiz, da vont da Romaned an Itali, e voe divizet etrezan hag ar Gelled o dije ar re-man, ma vije klemm ganto ouz Karthadiz (Carthaginois), ar ben-kadourien (pennou arme) garthadad da varnerien ; ha, mar o dije, er c'hontrol, Karthadiz d'en em glemm eus ar Gelled, gwragez ar re-man an hini a varnje.

En Iwerzonn, er c'hantvedou war-lerc'h H. Z., ar merc'hed o devoa eun argourou digant o zad, an hêrez (héritage) anezan n'hellent ket da gaout avat. Pa n'oa ket a vibien, neuze e figoueze d'ezo hêrez o zad, nemet e rannent kemeret an armoù ha pleustri gant ar brezel, diouz ma veze ret evit mad an tiegez.

Ar boaz-ze a rene ivez, diarvar, e lec'hioù all ; sklerijenn a deu dioutan war ar stad-dreist dalc'het gant eur C'heltezed bennak a vez ano anezo en istor. Er Vvet kantved kent H. Z., Onomaris, pen-renerez an argadourien a c'hounezas ar vro er c'hreisteiz d'an Danuvios, a oa marteze merc'h d'eur roue marvet divab. Prasutagos, roue an Ikened e Breiz-Veur, n'oa mab ebet d'ezan, anat eo, pa roas da genhêr d'e verc'hed an impalaer Nero ; aou gantan rak skraperez ar Romaned, e vennas suraat gwelloc'h a ze d'e verc'hed eul lodenn eus e hêrez. D'an hevelep mare hag en hevelep bro, Kartismandua, rouanez ar Vriganted, a dlee kaout ar rouantelezh da vad dreist-argouraoüs (da lavaret eo : a deu dreist an argourou ; e galleg « bien paraphernal »).

En Iwerzon, er c'henta kantvedou eus an oadvez kristen, ar wir bried he devoa gwirioù diouti hec'h-unan, he rente, e meur a zoare, diliamm diouz he fried : 1) gwir he devoa da lakaat terri ar c'hontradou diemzao (dibrofit) bet savet gantan ; 2) bez' e c'helle kaout madou perc'hennet ganti hepken hag a vère (administrat) diouz he fenn hec'h-unan ; 3) terri an dimezi a c'helle pa rene he fried buhez fall. Kaout a reomp, e buhez santez Berc'hed, eur wreg hag a c'houdrouz kemeret ar gwir diweza-ze. Berc'hed, pe, evel a lavared c'hoaz er pempvet kantved, Brigenti, a oa he mamm eur sklavez hag he zad eun drouiz, hag hen mestr d'ar sklavez.

Pried reiz an drouiz a zalc'has warnan evit ma vije argaset ar sklavez, o kinnig terri ar briadelezh. Dre ma wele he dije kaset ganti an enebaz he doa bet digantan, an drouiz

a blegas hag a werzas e sklavez d'eun den all.

E-touez Iwerzoniz ha, sur a-walc'h ivez, e-touez ar Gelted all, edo stad ar wreg diouz an doare unaniez he liamme ouz an ozac'h. Dek doare unaniez etre gwaz ha maouez a gaver digemmet e lezennou Iwerzon a zo bet, nep mar, laketa dre skrid da genta er IVvet pe er Vvet kantved goude H. Z. An unaniezou sellet evel reiz a oa anezo :

1) an unaniez dre gontrad etre priedou kement-ha-kement o madou ; e-barz an doare unaniez-ze hepken e veze graet *Kintumanu-tera* eus ar wreg ;

2) an unaniez dre gontrad etre gwaz pinvidik ha maouez paour : houman ne zigase netra en tu-hont d'he ferson hec'h-unan. Peurliesia ar sord dimezi n'en doa talvoudegez nemet evit eur bloavezh ;

3) an unaniez dre gontrad etre gwaz paour ha maouez pinvidik ; gant an doare unaniez-ze, e oa sujet stad ar gwaz en tiegezh ha henvel a-walc'h ouz stad ar vaouez en unaniezou ordinal ;

4) unaniez diwar gourc'hemenn, kerent ar vaouez o veza gwerzet d'ar gwaz o beli warni ;

5) unaniez diwar vignoniezh : lezet ar veli war ar wreg etre daouarn he c'herent hag ar re-man, dre vignoniezh ouz ar gwaz, e lez da bleustri ar vaouez hep sevel pacamant diwarnan.

An unaniezou, sellet evel direiz dre ma tiougre aotreadur kerent ar vaouez, a oa anezo :

6) an unaniez dre skraperez : asanti a ra ar vaouez ha dilezel he zud a ratoz kaer ;

7) an unaniez dre laeroni : savet dre guz gant aotre ar vaouez ;

8) an unaniez dre nerz : kaset da benn gant ar gwaz dre wallerez hep aotre ar vaouez.

En trede doare unaniez edo stad ar vaouez mat-dreist. Diou skouer vrudet a ze a zigasimp : Medua e-touez Iwerzoniz ha Kartismandua e-touez ar Vretoned.

Medua (1) a oa, war-dro dibenn ar c'henta kantved kent H. Z., merc'h roue-meur (roi suprême) Iwerzon. Rouantelez Konnac'h he devoe digant he zad. Deut da rouanez, ez eo diskleriet en he zra. Bez' e timez hag evel m'eman diouz he zu ar galloud hag ar madou, hi eo a ro priz ar brenadenn d'ar gwaz kemeret ganti da bried (2). Hi eo a ren pep tra e diabarz an ti-roue evel ermaez er rouantelez. Eus he fenn hec'h-unan e tiviz ma vo digoret eur brezel ouz roue an Uladed. Kannaded a gas da zestum ar benn-gadourien hag ar vrezelidi ha, kenstrollet an armead, hi a gerz e penn anezi, pignet war he c'harr-emgann, hag a ra bep noz an amweladen (revue) eus ar c'hamp. He fried, hag hen brezelour mat hag a wad roue, a zo di-veli : « eur gwaz war beadra maouez », gwez da (comme le dit) lezenn Iwerzon, n'eo ken !

E Breiz-Veur, Kartismandua a oa rouanez

(1) Medua a zo deut da « Medb » e skridou iwerzonek ar Grenn-amzer.

(2) Diskleriet en e dra e oa pried Medua. Ma vije bet dindan dourn e dad, da heman eo he dije ranket Medua paea ar brenadenn.

ar Vriganted er bloavez 51 goude H. Z.. Unan eus he sujidi he doa eurejjet, Venusios, eur brezelour brudet anezan ; hi avat a oa rouanez hag hen n'oa ket roue. Skuiz gantan, e kasas anezan diwar he zro hag e kemeras en e lec'h Vellocatus, floc'h ar pried a zisprize. Kirieg e voe hec'h eil-zimezi, d'ar Vriganted d'en em zavel, ken na dre-c'has d'ezo, da genta, nemet gant skoazel ar Romaned ha ma rankas er bloaz 69, a-benn an diwez, koll diwar-ze ar gurunen (1).

Vertuziou ar gwragez keltiad. — Ar C'hresianed hag ar Romaned a ro meuleudi d'ar gwragez keltiad hag a zisrevell war o fenn meur a skouer a fealded pried, a gadarnded hag a herder (hardizded). Digas da goun a raimp istoriou Kamma ha C'hiomara e-touez Kelted an Asi-Vihana, Eponina e-touez ar C'halianed ha Boudikka e-touez ar Vretoned.

Gwreg Sinatos, unan eus daouzek roue ar C'halated, e oa Kamma. Eur roue all, Sinorix, a zeuas d'he c'haret. Klask a reas he likaoui ha, pa n'helle dont a-benn eus e vennoz, e vuntras Sinatos hag e c'houlennas an intañvez da bried. Her (hardiz) a-walc'h e voe evit anzav d'ezi e oa hen muntre he fried hag en doa e lazet dre garantez outi. Evel m'oa pinvidik ha galloudek, e talc'he tud Kamma warni evit m'e gemerje da bried hag e reas van da asanti. C'hoarvezet deiz an eu-

(1) Buhez Medua a zo bet miret d'comp gant danevellou marzus ar Grenn-amzer-hep-ken, kemmesket enno ar gwir hag ar gaou. En enep, Kartismandua a anavezomp dre danevellou kempred (contemporains) ganti.

red, ar vaouez a gemeras, diouz ar c'hiz, eun anaf aour leun a vez (« chufere » pe « dour-vel »), a evas an hanter anezan hag a astennas da Sinorix da beureva. Kerkent ha m'en devoe evet heman, e lavaras Kamma laouen-oll n'he doa bevet war-lerc'h he fried nemet gant ar spi e welje an devez-ze ma talvezje da vuntrevez anezan. Ha breman edo o vont d'en em gavout gantan er bed-all.

« Evidout-te, emezi da Zinorix, e lec'h eur banvez eured, lavar d'az keneiled (mignoned) ha d'az mevelien aoza d'it eur bez ». Kent donedigez tud an eured, he doa kontammet ar mez. Sinorix, hag a zante diwar neuze ar c'hontamm o reuzia en e gorf, a sailhas war e garr, dre ma kave d'ezan e vije frealzet gant al lusk hag ar strons. Ne voe ket avat evit o gouzanv. Neuze e kemennas e lakaat war eur gwele-douger (leter), da zistrei d'e di hag e varvas en noz-ze end-eün. Kelou e varo a zeuas da Gamma war zibenn an noz : edo hi hec'h-unan war he zremenvan. Nerz a-walc'h he devoe da splanna he laouenedigez hag e laoskas he huanad diwezan.

Gwreg Ortiagon, roue-meur an Dolistoboged, unan eus taer foblad vras an Asi-Vihana, e oa C'hiomara. Dalc'het e voe da brizonerezh gant ar Romaned e brezel ar bloavezh 189 kent H. Z. Ar c'handener, pe ofiser a rene ar zoudarded karget da vesa ar brizonerien, pa n'oa ket evit he likaoui, a reas outi dre heg hag he gwallas. Neuze, douget ma oa d'an arc'hant, e reas kinnig, dre zindan, da Ortiagon he zroka d'ezan ouz eur yalc'had. Ortiagon a asantas d'ar marc'had hag, eun nozvez, an ofiser, C'hiomara gantan, a zigouezas

el lec'h m'oa bet divizet d'ezan en em gavout gant kannaded Ortiagon. Epad m'edo o poueza er balansou an arc'hant digaset gant ar re-man, C'hiomara a lavaras eur gerien-nou bennak e keltieg, Kerkent an daou gan-nad a zic'houinas o c'hlezeier, a lazas ar Roman, hag unan anezo e zibennas. C'hiomara a guzas ar penn e pleg he sae hag, en em gavet dirak he fried, e stlapas anezan ouz e dreid en eur ziskuilh ar gwallerez he doa bet da c'houzanv. — « An eünder er marc'hajou a zo eur gaer a dra, maouez », a lavaras Ortiagon, garo e vouez. — « Gwir eo, emezi, hogen setu kaeroc'h c'hoaz : n'eus nemet eur gwaz beo a gement a c'hallfe en em veuli da veza va ferc'hennet ».

Er penn all eus ar bed keltiek, en Iwerzon, diou vaouez, Derdriu ha rouanez al Leinster, a oa henvel o ratoz ouz hini o c'hoarezed eus ar C'halatia, Kamma ha C'hiomara.

Derdriu a oa gwreg eur brezelour brudet a douez an Uladed. Heman en doa ranket divroa gant e zaou vreur, da dec'het rak ar roue Kucokobros (1) a venne skepa Derdriu digantan. War zigare ober ar peoc'h, e teuas roue an Uladed a-benn da zidenna an dec'hidi (fugitifs) en Emania, e gêr-benn, hag e reas laza an tri breur gant e vrezelourien. Miret a reas Derdriu eur bloavezh gantan. A-benn ar pennad-amzer-ze, skuiz gant he zristidigez, e roas anezi d'ar brezelour en doa lazet he fried. Da vare an disparti, evel m'edo en he sav war karr an den-ze, e youc'has ar roue d'ezhi komzou dismegansus :

(1) Deul da veza *Conchobar* en iwerzoueg.

« Setu te aze evel eun danvadez etre daou vaout-tourc'h ». Touet he devoa Derdriu ne welje ket daou waz, o veva war eun dro, perc'henn d'ezi ; lammet a reas a-ziwar ar c'harr, en em stlepel war he fenn ouz eur roc'h hag en em laza.

En eun emgann savet etre an Uladed ha brezelourien al Leinster e voe trec'het ar roman ha lazet o roue. An Ulad en doa skoet faol ar maro gant roue al Leinster, en em gavas gant gwreg heman hag e vennas he lakat da bignat war e garr-emgann. « Da bried a c'hourc'hemenn ma heuilhfes ac'hannoun », emezan, o tiskouez d'ezi penn trouc'het ar roue. — « Torret eo, emezi, al liamm am c'hevree gantan ». Kerkent e ruzias penn an hini lazet, ha goude e c'hlazas adarre. — « Digas a ra da goun d'in, eme ar vaouez, eul le en deus graet : ne vijenn biken perc'hennet gant Ulad ebet, hag ez eo souezet dre ma terman o terc'het d'ar ger en deus roet evidoun ». — « Deus davedoun er c'harr », eme ar brezelour. — « Lez ganin da vihana amzer da ouela d'am pried », eme ar rouanez. Neuze e laoskas eul lenvadenn ker pounner ma torras eur wazienn bennak en he c'horf ; koueza a eure war he c'hein hag e varvas.

Diazezet e c'hell beza danevell Derdriu ha rouanez al Leinster war darvoudou gwir c'hoarvezet e derou (commencement) ar c'henta kantved goude H. Z. ; gant desrevellou ar Grenn-amzer, avat, ha n'heller nemet dam-fiziout enno ez int bet miret d'imp. Gwelloc'h asur eo ar skridoù o deus kaset betek ennomp envor ar C'halianez Eponina hag ar Vretonez Boudikka.

Eponina a oa pried Julius Sabinus, unan eus pennou ar C'halianed en em zavet ouz ar Romaned er bloaveziou 69 ha 70 goude H. Z. An ano a « impalaër Galia » en doa zoken kemeret Julius Sabinus evit eur pennad amzer. Douaren (mab bihan) e oa d'eur Geltez a ouenn uhel eus poblad al Lingoned ha da Julius Kezar. Red d'ezan en em guzat da dec'het rak buhaneged ha droukrans an impalaër Vespazianus, e tremenas nao bloaz en eun log dindan douar. E wreg yaouank Eponina a chomas gantan hag a c'hanas eno daou vab. Diskuilhet e voent a-benn nao bloaz ha kaset da Rom. Vespazianus a c'hourc'hemennas kas Sabinus d'ar maro. Neuze Eponina, he devoa klasket habaskaat an impalaër o taoulina dirazan hag o tiskouez d'ezan he daou vab, a zavas kerkent ha dic'hoant da veva war-lerc'h he fried, e c'houlennas hag he devoe an aotre da vervel gantan.

Intanvez Prasutagos, roue an Ikened, e oa Boudikka. Pa varvas he fried, er bloavez 61 goude H. Z., e welas he rouantelez mahomet ha laket en arigrap gant ar Romaned : soudarded, paotred an tailhou, mevelien an impalaër. Tenzoriou Prasutagos a voe laeret, uhelidi (nobles) an Ikened lemet o madou diganto, kerent ar roue maro laket war roll ar sklaved ; Boudikka, hi hec'h-unan, kannet a daoliou gwialennou, hag he diou verc'h gwallet. An dirollerez-ze a dennas war e lerc'h eur stourmad eus ar garva, e varvas ennan Romaned a vil vern. Boudikka a gemeras renadur an arme vras a voe savet gant ar Vretoned ouz soudarded an impalaër. Araok an emgann e voe gwelet war he c'harr-brezel, he diou verc'h dirazi, oc'h heda (o,

vont a-hed) tal an armead hag o kalonekaat dre he c'homzou ar gadourien (brezelourien) eus pep poblad. Digas a reas da goun kement o doa bet ar Vretoned da c'houzant a-berz ar Romaned hag e klozas o lavaret he doa graet he mennoz da drec'hi pe da vervel, ha hi eur vaouez ; « evit ar wazed e c'hellent, emezi, mar doa gwell ganto, digemeret ar vuhez a-unan gant ar sklaverez ». Trec'het e voe ar Vretoned, hag ar Romaned, aet e gouez, a lazas gant ar c'hleze betek ar merc'hed hag ar c'hezeg. Boudikka, gwirion d'he ger, en em ampoezonas.

Impli-amzer ar maouezed keltiad. — Hervez skrivagnerien an Hen-amzer, e oa ar gwraez keltiad mammou eus ar frouesusa ha magerezed mat hag e tizavent ervat o bugale. Er broiou keltiek, a lavaront ouspenn, evel m'eman gwell gant ar wazed ar brezel eget ar c'hounidegez-douar, e vez graet ar pep brasa eus labour ar maeziou gant ar merc'hed. Hevelep tra o deus lavaret eus an Ibered, al Ligured, an Illirianed, hag an Dhraked. Nemet, anat eo, evit an holl boblou-ze, ar merc'hed a renk izel kentoc'h a zo ano anezo, rak n'eo ket tre da gredi e vije merc'hed a renk uhel, d'ezo mevelien ha mitizien, boaz da embreger ar falz.

Ar Gresian Strabon, (diwez ar c'henta kantved kent H. Z.), a ro da anaout « e oa reizet, e-touez ar Gelted, labouriou ar wazed hag ar merc'hed en enep d'ar pezh e oant e-touez ar C'hresianed ». Petra a fell d'ezan lavaret dre ze ? E-touez ar C'hresianed (nemet e Sparta) e tremene ar merc'hed o amzer o neza, o wea, hag o vrouda er rann-di (appartement) merket d'ezo ; dibaot ez cant

er-maez ; ne gement ket peurz e buhez ar wazed ; ha ne c'houlenne ar re-man gwech ebet o ali diganto ; n'o doa mann da zellet ivez e traou ar Renerez (gouvernement). Gant-se merc'hed abaf a oa anezo, aonik zoken dirak ar wazed ha dizek bras.

Ar C'heltezed a ziskoueze kaout brasoc'h frankiz ha beza heroc'h. Er brezelioù ouz broiz pe ouz diavezidi e choment peurliessa er gêr ; en argadennoù (guerres d'invasions) da bell-vro, avat, ec'h heuilhent o zadou, o breudeur hag o friedou. Er bloavezh 58 kent H. Z. an Helveted, o doa argadet Galia, a voe trec'het gant ar Romaned ; o gwraez a zifennas taer meurbet, betek ar c'hreiz-noz, ar voger a oa bet savet en-dro d'o c'hamp gant kirri ha pakadou. Er c'henta kantved goude H. Z., gwraez ar Vretoned a heuilhe anezo war an dachenn-vrezel ha, pintet war o c'hirri, se sellent ouz an emgann.

Er pevare kantved goude H. Z. pa zave kroz ha kann, ma oa an tu koll gant hec'h ozac'h, ar C'halianez, mentek, krenv ha kalonek ne derme ket d'en em gavout war al lec'h. Neuze e veze gwelet, e-kreiz ar veskadeg, o skei a daolioù treid ha, gant he divrec'h gwenn ha kigennek, o listaga taolioù dourn « ker reut ha taolioù bangounell » gwez da Ammianus Marcellinus.

Ar « magdi ». — E Breiz-Veur hag en Iwerzon edo ar c'hiz ober dizevel ar vibien, ar merc'hed zoken, er-maez eus ar gêr, en eun liegez all. Iwerzoniz a gase d'ar magdi o bugale-vloaz hag o leze eno, ar baotred betek o seitek, ar merc'hed, betek o fevarzek vloaz. Daou seurd magerez a oa : 1) ar magerez dre garantez, ne oa dlacet evitan gopr ebet d'an

tad-mager ; 2) ar magerez gopret, a veze ar gopr anezan diouz renk tad ar bugel. Ar gopr dleet evit maga mab « eun uheliad bioc'h », da lavaret eo eun dijentil eus ar renk izela, a zave da daer bioc'h ; evit mab eur « rix » pe roue, e veze ar gopr etre triouac'h hag ugent bioc'h.

Lezennou Iwerzon a ra meneg piz ha piz eus kement a dlee an tad mager diski d'ar vugale fiziet ennan. Mibien an dud izel a veze desket d'ezo prederia ha mesa eur bagad gevr, ein, loucou, perc'hel ; penaos lakat an ed da zec'ha, aoza greun d'ober bier, inkarda gloan, trouc'ha ha faouta keunneud ; d'ar merc'hed e veze desket ober gant an nadoz, mala greun gant ar vilin-zourn, meza toaz hag ober gant ar c'hrouer hag an tamouez. Mibien an uhelidi a zeske embreger an armou, neun, mont war varc'h (an tad an hini a bourchase ar marc'h) ; kenteliet e veze ar merc'hed war dailha an danvez-dilhad, gwriat ha brouda.

Eun dra zakr a veze graet gant an doare kerentiez a zave etre ar « maget » hag e dad-mager. Dougetoc'h e veze alies ar bugel d'an tiegez-ze eget d'e hini end-eun hag e voe gwelet zoken tud o rei, a youl kaer, o buhez da viret hini o zad-mager pe o breur-laez.

Ar « magdia » a hanval beza bet ar boaz anezan e-touez Kelted an douar-bras, ar C'halianed da vihana. Ar re-man, er c'henta kantved kent H. Z., a zelle evel eur vez d'eur tad a diegez en em ziskouez dirak tud all a-gevret gant e vab, hag hen re yaouank ; c'hoaz da embreger an armou. Hogen n'oa tu ebet d'en em viret a ze nemet « magdiel » e vije ar bugel.

Anoioù ar vugale. — Roet e veze d'ar vugale anoioù, lies bras ar stumm anezo. An anoioù paotred ha merc'hed a anavezomp an dalvoudegez anezo a c'hellomp renka, evit ar peurlvuia, en eiz kevrennad :

1° anoioù doueek : *Mœnikaptos* « sklav an doue Mœnos », roue keltiad lazet ar Spagn en eun emgann ouz ar Romaned (214 kent H. Z.) ; *Lugubranos* « bran Lugus », drouiz iwerzoniad ; *Totatigenos* « ganet eus an doue Totatis », eur C'helt ezel eus ar strollad soudarded karget d'ober ouz an tan-gwall ha da gêr-reiza e-pad an noz e Rom (1) ; *Kamulognata* « azeulerez Kamulos », eur C'halianez a ouestlas d'an doue Merc'her (Merkurius) unan eus al listri arc'hant kavet e Bernay (Brenakos) ; *Nemetogena* « merc'h ar santual », sklavez kêr (ancilla publica) e Burdigala (Bourdel, oadvez kelt-ha-roman).

Graet e veze alies eus ar vugale anoioù doueed evel ma reer hizio anoioù sent ; *Kamulos*, tad *Kamulianos*, en Norikon ; *Smerlos*, poder en Alezia ; *Nodons*, drouiz iwerzoniad (Ilvet kantved goude H. Z.) ;

2° anoioù diwar doareoù korf mat pe fall : *Pennovindos* (2) « penn-gwenn » perc'henn douar e Galia (oadvez kelt-ha-roman) ; *Durnakos* « an dournek », barnour ar Vokonted (kenta kantved kent H. Z.) ; *Brikkos* « ar briz », poder an Alpou ; *Krixos* « ar rodellek », ano eur rener eus Kelted an Itali (IIIvet kantved kent H. Z.) hag eur c'hle-

(1) « Cohortes vigiles ».

(2) Distaget « *Penno-ouindos* ».

zeiad (gladiateur) eus Capua, a ouenn gelliek, lazet e penn ar sklaved en em zavel (71 kent H. Z.); *Urogenonertos* « nerzus evel mab an uros » (1), soudard koz heziet e Lugdunon (Lyon); *Nerta* « an hini grenv », merc'h Kantosenos e Burdigala (Bourdel); *Kotto* « ar c'hoz », uheliad Bastarn, mignon da roue Makedonia (179 kent H. Z.); *Kambos* « ar c'hamm », ano meur a Gelt war an douar-bras hag en Fnez-Vreiz;

3° anoioù diwar doareou ene mat pe fall : *Exobnos* « an dizaon », *Tagausios* « an lavedek », *Togios* « ar c'haraddek », *Sukaros* « an hegarat », anoioù paotred ; — *Glana* « glan », *Biludaga* « bepret mat », anoioù merc'hed ;

4° anoioù diwar ar renk, ar vrud, ar stad : *Kintus* « ar c'henta », kadour brudet a Iwerzon (kenta kantved goude H. Z.) ; *Pentos* pe *Pemptos* « ar pempvet », poder Bro-Spagn ; *Aleognatos* « ar paotr anavezet mat », *Aleognata* « ar plac'h anavezet mat », ano eur C'helt eus an Itali hag eur Bannoniadez ; *Neutto* « ar brudet », Galian eus an hanternoz, mab da Dagausios meneget uheloc'h ; *Magalos* (2) « ar bras », penn ar gannadourien kaset davet Hannibal gant Kelted an Itali (218 kent H. Z.) ; *Trogos* « ar reuzeudik » ;

5° anoioù brezelek : *Gaisatorix* « roue ar C'haisated (dougerien gwafiou) », ano mab roue an Daurisked, Kritusiros (kenta kantved kent H. Z.) ; *Katus* « kad » pe « em-

(1) An « ejen gouez pe ejen-meur.

(2) Deut da veza *mael* e brezoneg krenn ha *mel* e brezoneg breman.

gann », ano unan eus ar roueed en em zavet ouz Rom (21 goude H. Z.) ; *Katuviros* « ar c'hadour » (brezelour), roue-meur Iwerzon (Ivet kantved goude H. Z.) ; *Kavaros* « ar c'haour » (1), ano diweza roue Tula, er Balkaniou (Ivet kantved kent H. Z.) ; *Boudikkos* « an trec'her » (2), ano meur a Vreizad ;

6° anoioù diwar loened, plantennoù pe vein : *Artos* « an ourz », ano douget gant eur barnour eus poblad ar Garnuded (Galia, kenta kantved kent H. Z.) ; gant eun ofiser eus skouadron ar Bannonianed (ala Pannoniorum) er Bannonia uhela, gant eur roue-meur Iwerzon (Ivet kantved goude H. Z.) ; — *Derva* « dervenn », gwreg eus ar Bannonia izela a reas sevel eur maen-kanv, warnan eur skrivadur e koun d'he fried, Quartio, mab Miletumaros ; — *Isarninos* « Hermin » (houarnek), eun ano douget gant meur a Vreton (oadvez kelt-ha-roman) ha gant eur c'heneil da zant Patrik (Vvet kantved) ;

7° anoioù diwar ar vicher, ar stad a vuhez : *Ambakta* « ar vatez », maouez kelt a Vro-Spagn ; — *Bardos* « ar barz », ano douget gant meur a Gelt war an douar-bras, en o zouez tad ar zoudard war varc'h Kallaus, aotreet d'ezan ar vourc'hizegezh roman gant an impalaer Nero (64 goude H. Z.) ; — *Gutuatros* « ar beleg », penbrezelour galian a stourmas ouz Kezar ; — *Geronios* « ar c'hadour », ano douget, e derou ar Vvet kantved goude H. Z., gant eur Breizad a voe unan eus

(1) An « den meur » pe ar « ramps ».

(2) Deut da « Budik » pe « Buzik » e brezoneg.

gwella pennou-arme Konstantinus(1) ;

So anoïou diwar lec'hïou : *Rotanos*, *Rênos*, *Rêna*, anoïou sterïou douget gant paotred ha merc'hed eus an Europ kreiz hag an Itali uhela ; *Litavikos*, uheliad galian (kenta kantved kent H. Z.) d'ezan eun ano diwar Litavos (2), ano bro.

Eun niver anoïou henvel, paotred ha merc'hed, a gaver war eun dro aman hag a-hont dre ar Bed keltiek, o rei testenï, dre ze, eus unvez ar yez a veze komzet gant mistri ar bed-ze. Da skouer, *Ambikatus* eo ano eur *Biturix* pe roue-meur Kelted an douar-bras (Vvet kantved kent H. Z.) hag eur c'hadour (brezelour) a Iwerzon (3) (kenta kantved goude H. Z.) ; *Korbos* eo bet anvet eur C'helt a Vro-Spagn (206 kent H. Z.), eur C'helt eus an Norikon (oadvez roman), eur barz iwerzoniad (Vvet kantved goude H. Z.) ; — *Darios* a roas e ano, en Arvorig, da *Dario-ritus* « roudou » (« gué » e galleg) *Darios* « kêr Gwenediz : hennez eo en Iwerzon (4) ano perc'henn *Donnos*, eur c'hole brudet, hag all.

Anoïou tiegez gant ar Gelled. — An anoïou tiegez n'oant ket anavezet e-touez ar Gelled. Eun den a veze graet anezan hepken « hen-

(1) *Gerontios* a zo deut da *Gerent*, ano den e brezoneg ha da *gerat*, *gerait* « kampion » en iwerzoneg.

(2) Deut da *Llydaw* e kembreeg ; an ano-ze a vez graet eus hor Breiz.

(3) Deut da *Imchad* en iwerzoneg.

(4) Deut da *Daire*, *Dare* en iwerzoneg.

ha-hen, mab hen-ha-hen », da skouer : Vercingetorix, mab Celtillos (1). E Keltieg, en engravaduriou deut betek ennomp, e verker ze dre lakaat, da heul ano ar C'helt, ano e dad gant an dibenn-ger *-knos* stag outan. Dre-oll edo ar c'hiz evel-se ; her gwelet a raimp dre ar skoueriou da heuilh :

Koisis Drutiknos « *Koisis*, mab *Drutos* » (Todi, en Itali) ;

Mosanos Artiknos « *Mosanos*, mab *Artos* » (Ankura, Azi-Vihana) ;

Bratronos Nantoniknos « *Bratronos*, mab *Nantonos* » (Neriomagos, Galia) ;

Venikni « mibien *Vénos* (2) », poblad war aochou gwalarn Iwerzon.

En eun engravadur eus Galia e welomp anoïou tri rempsiad : tad-koz, tad, mab :

Aneunos Okliknos, *Luguris Aneuniknos* « *Aneunos* mab *Oklos*, *Luguris* mab *Aneunos* ».

A-wechou e veze lemet an dibenn-ger *-knos* ha graet gant ano an tad hepken er furm c'henidik (génitif) :

Doiros Segomari « *Doiros*, mab *Segomarios* » (Galia) ;

Banona Bardi « *Banona*, merc'h *Bardos* » (Norikon).

Gwechou a zo e veze savet, evel e latin, eun doare ano-tiegez diwar ano an tad, gant an dibenn-ger *-eos*, *-ios* :

(1) Distaget « *Ouerkingetorix* » ha « *Keltillos* ».

(2) Deut da veza *fian* « brezelour » en iwerzoneg.

Uritakos Eluskonios « Uritakos, mab Eluskonos » (Galia);
Kondillios, Kondilleos (1) « mab Kondillos » (Galia, Iwerzon).

En Iwerzon, da vare ar skrituriou ogamek (IIIvet kantved goude H. Z. ha kantvedou da heul), e read gant ar ger *maqos* « mab » (*mapos* e yez Breiz-Veur), ouz e heul ano an tad er furm c'henidik :

Sagramnos maqos Kunotami « Sagramnos, mab Kunotamos » ;

Dalagnos maqos Dali « Dalagnos, mab Dalos » .

Pa voe Kelted an douar-bras sujet d'ar Romaned, ar re anezo n'o devoe ket ar vourc'hizegez roman, da lavaret eo an darnvuia anezo da genta, a zalc'has d'ar c'hiz lakaat da heul o ano-i ano o zad, ha da stagell etrezo, war an engravaduriou latin, ar ger *filius* (*filia* d'ar gwregel). Evel-se e voe, e Galia, ar varc'heien :

Adbogius Coinagi filius, natione Petrucorius « Adbogios, mab Koinagos, eus broad ar Betrukored » ;

Argiotalus Smertulitani filius, Namnis « Argiotalos, mab Smertulitanos, naonedad » ;

E-touez Kelted ar Spagn ar re anvet

Tritius Tangini filius « Tritios (2), mab Tanginos » ;

Ambatus Pelendi filius « Ambaktos, mab Pelendos » ;

(1) Deut da *Condle*, *Condla* en iwerzoneg.

(2) Deut da *trede* e brezoneg.

hag, e bro an Danuvios, ar merc'hed :
Kaletiu Adnamati filia « Kaletiu (1), merc'h Adnamatos » (Norikon) ;

Atressa Vindonis filia « Atressa, merc'h Vindo (3) (Pannonia).

Ar Kelted, graet anezo bourc'hizien roman, a reas diouz giz Rom o kemeret eur c'hent-ano, eun ano (pe ano-tiegez) hag eul lez-ano. Ouz hen ober avat ec'h heuilhjont pevar hent dishenvel :

1. E latin e teue gant eur re kent-ano, ano ha lez-ano ; eus ar re-ze e voe *Caius Julius Florus*, a zo bet, a-unan gant Sagroviros, unan eus pennou ar C'halianed en em zavet ouz ar Romaned ; — *Caius Julius Vindex*, Galian a wad roue, penn ar stourmad eus ar bloaz 88.

2. Gant re all e oa latin ar c'hent-ano hag al lez-ano, ha keltiek an ano. Evel-se, e Galia, *Lucius Carantius Atticus* (Carantius a zo diwar ar ger keltiek Karantos).

3. Latin eo ar c'hent-ano hag an ano ha keltiek al lez-ano :

Cnaeus Pompeius Trogus, tad-koz an danevellour (eun ano keltiek eo *Trogos*).

4. Latin eo ar c'hent-ano, ha keltiek an ano hag al lez-ano :

Quintus Solimarus Bitus (Solimaros Bitus a zo keltiek).

(1) Diwar *kaletos* « kalet ».

(2) Diwar *vindos* (distaget « ouindos ») « gwenn ».

